

Co warto wiedzieć o reformie programowej?

Odpowiedzi na dziesięć najczęściej zadawanych pytań dotyczących reformy programowej kształcenia ogólnego w polskich szkołach:

1. Gdzie szukać informacji na temat reformy programowej?
2. Jak będzie wdrażana reforma programowa?
3. Dlaczego reforma programowa jest niezbędna?
4. Jakie są podstawowe założenia reformy programowej?
5. Jakie zmiany w pracy szkoły przyniesie reforma programowa?
6. Jakie zmiany dotyczą wyboru podręczników oraz programów nauczania?
7. Dlaczego obniżamy wiek szkolny?
8. Kiedy sześciolatek trafi do pierwszej klasy?
9. Jak zmieni się wychowanie przedszkolne oraz edukacja wczesnoszkolna?
10. Jakie zmiany zajdą w zakresie poszczególnych przedmiotów nauczania?

1. Gdzie szukać informacji na temat reformy programowej?

Reforma programowa polega na dostosowaniu celów oraz treści kształcenia w zakresie poszczególnych przedmiotów nauczania do zmieniającej się rzeczywistości. Bez zmian pozostaje struktura systemu – typy szkół, liczba lat nauki w każdej z nich itp.

Zreformowane cele i treści kształcenia zostały zdefiniowane w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, zwanym potocznie podstawą programową. Zostało ono opublikowane w Dzienniku Ustaw nr 4, poz. 17 z dnia 15 stycznia 2009 r.

Tekst tego rozporządzenia oraz na bieżąco aktualizowany zestaw informacji na temat reformy programowej zawiera witryna internetowa

<http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl>

Zawiera ona m.in. zakładkę *Pytania i odpowiedzi*, gdzie każdy zainteresowany może uzyskać dodatkowe informacje na temat reformy programowej.

Ponadto jeszcze przed końcem obecnego roku szkolnego:

- o do każdego przedszkola, szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum wysłana zostanie ośmiotomowa publikacja zawierająca podstawę programową wraz z obszernymi komentarzami ekspertów,
 - o odbędą się spotkania informacyjne z radami pedagogicznymi, podczas których przeszkoleni pracownicy systemu doskonalenia nauczycieli przedstawią założenia reformy programowej.
-

2. Jak będzie wdrażana reforma programowa?

Reforma programowa będzie wdrażana stopniowo – rok po roku, począwszy od najbliższego roku szkolnego. W roku szkolnym 2009/2010 reforma obejmie przedszkola, pierwsze klasy szkół podstawowych oraz pierwsze klasy gimnazjów. W następnym roku szkolnym reforma obejmie klasy pierwsze i drugie szkół podstawowych i gimnazjów i tak dalej. Wdrażanie reformy programowej w liceach ogólnokształcących i zasadniczych szkołach zawodowych zakończy się za sześć lat, w roku 2015; w technikach i liceach artystycznych – w roku 2016, zaś w liceach uzupełniających – w roku 2017.

Kalendarz wdrażania zmian programowych

Rok szkolny	Zreformowane nauczanie w klasach			
2009/2010	I SP	I Gimnazjum		
2010/2011	II SP	II Gimnazjum		
2011/2012	III SP	III Gimnazjum Egzamin gimnazjalny dostosowany do nowej podstawy programowej		
2012/2013	IV SP	I L	I T	I ZSZ
2013/2014	V SP	II L	II T	II ZSZ
2014/2015	VI SP Sprawdzian dostosowany do nowej podstawy programowej	III L Egzamin maturalny dostosowany do nowej podstawy programowej	III T	III ZSZ
2015/2016			IV T	I LU
2016/2017				II LU

SP – szkoła podstawowa, L – liceum, T – technikum,
ZSZ – zasadnicza szkoła zawodowa, LU – liceum uzupełniające

Rok 2012 – pierwsi absolwenci gimnazjów kształceni według nowej podstawy programowej

Rok 2015 – pierwsi absolwenci szkół podstawowych i liceów kształceni według nowej podstawy programowej

3. Dlaczego reforma programowa jest niezbędna?

Szkole sprzyja stabilność. Jednak codziennie dokonywane są nowe odkrycia naukowe, powstają nowe technologie, powstają nowe teksty kultury. Dlatego w każdym kraju co parę lat toczy się dyskusja o tym, jak i czego uczyć. Czasem także okoliczności zewnętrzne sprawiają, że rozwiązania przyjęte w obrębie systemu edukacji przestają być skuteczne wbrew staraniom nauczycieli oraz uczniów. Zachodzą dziś trzy ważne powody, dla których należy dokonać reformy programowej w polskich szkołach.

Powód I: niedopasowanie podstawy programowej do obecnej populacji uczniów

Jesteśmy świadkami bezprecedensowego wzrostu aspiracji edukacyjnych młodych Polaków. Jeszcze kilka lat temu tylko około 50% uczniów z każdego rocznika podejmowało naukę w szkołach umożliwiających zdawanie matury. Dziś, po ukończeniu gimnazjum, takie szkoły wybiera 80% uczniów. W rezultacie co drugi Polak w wieku od 19 do 24 lat studiuje, zaś liczba studentów w Polsce, w ciągu zaledwie kilku lat, wzrosła aż pięciokrotnie.

Dziś w szkołach kończących się maturą, a następnie na uczelniach, mamy dużą grupę młodzieży, która dawniej zakończyłaby swoją edukację w zasadniczej szkole zawodowej.

Jest jasne, że szkoła powinna tę nową populację uczyć inaczej; tymczasem dzisiejsze programy nauczania zostały stworzone z myślą o zdolniejszej połowie każdego rocznika. W rezultacie, pomimo nie mniejszego niż dawniej wysiłku wkładanego przez nauczycieli, polskiej szkole nie udaje się dziś osiągnąć satysfakcjonujących efektów kształcenia.

Należy zatem znaleźć sposób, by – nie obniżając wymagań – dopasować nauczanie do obecnej populacji uczniów.

Powód II: niemożność zmieszczenia pełnego cyklu kształcenia ogólnego w ciągu trzech lat

Dziś szkoła dwukrotnie usiłuje zrealizować pełny cykl kształcenia ogólnego: po raz pierwszy w gimnazjum i po raz drugi w szkole ponadgimnazjalnej kończącej się maturą. Wielu nauczycieli – zarówno gimnazjalnych, jak i licealnych – usiłuje zawrzeć cały kanon wiedzy ukształtowany w czasach czteroletnich liceów w trzyletnim cyklu edukacyjnym. To może się udać tylko w najzdolniejszych klasach, w pozostałych skutkuje to zbyt pospiesznym, powierzchownym omawianiem kolejnych tematów.

Szczególnie wyraźnie widać to na przykładzie przedmiotu *historia*. W obu cyklach brakuje czasu na realizację historii najnowszej; w pierwszym na przeszkodzie staje egzamin gimnazjalny, w drugim – matura.

Należy zatem wydłużyć czas na realizację podstawowego cyklu kształcenia.

Powód III: obniżenie wieku szkolnego wymaga korekty programowej

Obecnie zachodzą optymalne warunki demograficzne dla obniżenia wieku szkolnego: mamy najmniej liczny rocznik sześciolatków, zaś szkoły opuszczają znacznie liczniejsze roczniki absolwentów. Wprawdzie uczniowie sześciolatkowie są w stanie nauczyć się nie mniej niż ich starsi o rok koledzy, należy ich jednak uczyć z początku mniej abstrakcyjnie – z wykorzystaniem konkretnych obiektów i sytuacji.

Należy zatem dostosować podstawę programową do możliwości percepcji młodszych uczniów.

4. Jakie są podstawowe założenia reformy programowej?

Spójność programowa

Potraktujemy czas nauki w gimnazjum oraz w szkole ponadgimnazjalnej jako spójny programowo (6-7 letni) okres kształcenia. W tym czasie najpierw wyposażymy uczniów we wspólny, solidny fundament wiedzy ogólnej, a następnie znacznie pogłębimy tę wiedzę w zakresie odpowiadającym indywidualnym zainteresowaniom i predyspozycjom każdego ucznia.

Realizacja wspólnego fundamentu wiedzy ogólnej będzie rozciągnięta na trzy lata gimnazjum oraz część czasu nauki w szkole ponadgimnazjalnej. Pozwoli to na spokojne omówienie wszystkich podstawowych tematów w zakresie klasycznego kanonu przedmiotów. Na przykład gimnazjalny kurs historii skończy się na I wojnie światowej, zaś kurs historii najnowszej znajdzie należyły przydział czasu w szkole ponadgimnazjalnej.

Podczas nauki w liceum lub technikum uczeń będzie kontynuował aż do matury naukę w zakresie obowiązkowych przedmiotów maturalnych: języka polskiego, języków obcych i matematyki. Ponadto, każdy uczeń wybierze kilka przedmiotów (może wybierać także spośród wymienionych wyżej), których będzie się uczył w zakresie rozszerzonym, w znacznie większej niż obecnie liczbie godzin. Taka organizacja procesu nauczania pozwoli uczniom w każdym z wybranych przedmiotów osiągnąć poziom, którego oczekiwaliśmy od absolwentów liceów w latach ich świetności.

Oprócz tego w trosce o harmonijny i wszechstronny rozwój każdy uczeń liceum – o ile nie wybierze rozszerzonego kursu historii – aż do matury będzie realizował przedmiot *historia i społeczeństwo*. Zajęcia te będą pogłębiały wiedzę uczniów z historii powszechnej w ujęciu problemowym oraz rozbudzały ich zainteresowanie losami Polski i Polaków. Podobnie dla uczniów niewybierających zakresu rozszerzonego z *geografii, biologii, fizyki czy chemii* obowiązkowy będzie przedmiot *przyroda*, przedstawiający w ujęciu problemowym syntezę wiedzy z nauk przyrodniczych.

Zatem, niezależnie od indywidualnych wyborów zajęć rozszerzonych, każdy licealista będzie umiał odpowiednio wiele zarówno z zakresu nauk humanistycznych, jak i matematyczno-przyrodniczych. Ponadto będzie posiadał istotnie pogłębioną – w stosunku do stanu obecnego – wiedzę z kilku wybranych przedmiotów.

Prymat efektów kształcenia

Ponieważ celem reformy programowej jest poprawa efektów kształcenia, wiadomości oraz umiejętności, które uczniowie o przeciętnych uzdolnieniach mają zdobyć na kolejnych etapach kształcenia, wyrażone zostały w języku wymagań. Wyodrębniono także w postaci wymagań ogólnych podstawowe cele kształcenia dla każdego przedmiotu nauczania. Wskazują one na umiejętności wysokiego poziomu (np. rozumowanie w naukach ścisłych i przyrodniczych), których kształtowanie jest najważniejszym zadaniem nauczyciela każdego przedmiotu. Czyni to zbędnym istnienie odrębnych standardów wymagań egzaminacyjnych – ich występowanie obok podstawy programowej było przyczyną zamętu.

Nowa podstawa programowa przywiązuje też bardzo dużą wagę do wychowania, a w szczególności do kształtowania właściwych postaw uczniów. Ponieważ jest to zadaniem każdego nauczyciela, katalog kształtowanych postaw poprzedza w podstawie opisy poszczególnych przedmiotów.

5. Jakie zmiany w pracy szkoły przyniesie reforma programowa?

- Od roku szkolnego 2009/2010 – rok po roku – będzie wprowadzana nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego.
 - Nauczyciele – na podstawie znowelizowanej Karty Nauczyciela – mają obowiązek, poza swoim pensum, przepracować co najmniej jedną godzinę tygodniowo z uczniami w sposób wychodzący naprzeciw ich indywidualnym potrzebom – udzielając im pomocy w przezwyciężaniu trudności, rozwijaniu zdolności lub pogłębianiu zainteresowań.
 - Nowy ramowy plan nauczania jest bardziej elastyczny: określa minimalną liczbę godzin przeznaczonych na realizację każdego przedmiotu w całym cyklu kształcenia, zamiast – jak dotychczas – określać tygodniową liczbę godzin. Dyrektor szkoły odpowiada za organizację zajęć która zagwarantuje, że łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć z każdego przedmiotu nie będą mniejsze niż określone w ramowym planie nauczania, zaś efekty zapisane w podstawie programowej zostaną osiągnięte. Możliwość nierównomiernego rozłożenia godzin w trakcie roku szkolnego można wykorzystać w celu zorganizowania całych dni nauki poza szkołą. Godziny tak zaplanowanych zajęć mogą być doliczone do czasu pracy uczniów przeznaczonego na konkretny przedmiot oraz do pensum realizowanego przez nauczyciela.
-

6. Jakie zmiany dotyczą wyboru podręczników oraz programów nauczania?

Podobnie jak dotychczas nauczyciel ma prawo wyboru podręcznika spośród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej. Nauka w klasach objętych reformą programową może się odbywać jedynie na podstawie podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego i zgodnych z nową podstawą programową. Aktualny wykaz tych podręczników znajduje się na witrynie internetowej

<http://www.reformaprogramowa.men.gov.pl/nowepodreczniki>.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty dyrektor szkoły podaje do publicznej wiadomości **do dnia 15 czerwca** zestaw podręczników, które będą obowiązywać w następnym roku szkolnym. Nauczyciele mają zatem czas na wybór podręczników, które będą obowiązywać od początku kolejnego roku szkolnego, do czerwca danego roku.

Aby wesprzeć finansowo najgorzej sytuowane rodziny uczniów z pierwszego rocznika reformy, którzy co roku będą musieli nabywać nowe podręczniki, rząd przyjął program *Wyprawka szkolna*.

Wdrażając ideę zwiększania elastyczności procesu kształcenia, program wychowania przed-szkolnego lub program nauczania dopuszcza do użytku w danej szkole dyrektor szkoły na wniosek nauczyciela lub nauczycieli, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej. Dyrektor szkoły, przed dopuszczeniem do użytku w szkole zaproponowanego przez nauczyciela programu nauczania ogólnego, będzie mógł zasięgnąć opinii: nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego, posiadającego wykształcenie wyższe i kwalifikacje wymagane do

prowadzenia zajęć edukacyjnych, dla których program jest przeznaczony, doradcy metodycznego lub zespołu nauczycielskiego, zespołu przedmiotowego lub innego zespołu problemowo-zadaniowego, który pomoże mu ocenić, czy dany program spełnia wymagania stawiane tego rodzaju dokumentom.

Zestaw dopuszczonych w ten sposób programów wychowania przedszkolnego lub programów nauczania powinien uwzględniać całość odpowiednio podstawy programowej wychowania przedszkolnego lub podstawy programowej kształcenia ogólnego.

W związku z powyższym Minister Edukacji Narodowej nie dopuszcza już do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania, a uzyskanie przez program nauczania dopuszczenia do użytku szkolnego na podstawie dotychczasowych przepisów nie oznacza dopuszczenia programu do użytku w danej szkole, które może nastąpić jedynie w trybie opisanym powyżej.

Nauczyciel może:

- o opracować program samodzielnie bądź we współpracy z innymi nauczycielami;

albo

- o przedstawić dyrektorowi szkoły program opracowany przez innego autora (autorów), np. może wybrać program nauczania spośród programów dostępnych na rynku, jeśli uważa, że taki właśnie program najlepiej odpowiada potrzebom jego uczniów i warunkom, w jakich pracuje;

albo

- o przedstawić program opracowany przez innego autora (autorów) wraz z dokonanymi przez siebie modyfikacjami.

7. Dlaczego obniżamy wiek szkolny?

Przypomnijmy, że już od 2002 r. wszystkie polskie sześciolatki są objęte obowiązkową edukacją w tzw. „zerówkach”. W pierwotnym zamyśle miały to być zajęcia przygotowujące dzieci do podjęcia nauki w szkole. Jednak współczesne polskie sześciolatki, podobnie jak ich rówieśnicy w większości krajów Europy, coraz wcześniej wykazują dojrzałość do podjęcia nauki oraz dużą ciekawość poznawczą. Dlatego często zajęcia w oddziałach zerowych w sposób naturalny wkraczają w obszar zadań typowo szkolnych: nierzadko dzieci rozpoczynają tu naukę czytania, pisania i liczenia. Dla większości dzieci opanowanie tych umiejętności wymaga czasu nauki dłuższego niż jeden rok – nie jest korzystne przerywanie tej nauki, wywołane koniecznością przejścia dziecka do „prawdziwej” szkoły i zmianą nauczyciela prowadzącego. Dlatego polska szkoła dojrzała do tego, by objąć opieką i nauką także dzieci sześciolatnie.

Wcześniejsze podjęcie nauki to wcześniejsze rozpoczęcie procesu wyrównywania szans edukacyjnych i korekty ewentualnych deficytów, a także wcześniejsze rozpoznanie szczególnych uzdolnień dziecka. Zapoczątkowanie tych procesów w szkole, czyli w środowisku, które obejmie ucznia opieką na sześć lat, pozwala na właściwe rozplanowanie w czasie działań wspierających rozwój dziecka.

Na wiele pytań dotyczących obniżania wieku szkolnego można znaleźć odpowiedź na stronie:

www.6latki.men.gov.pl

8. Kiedy sześciolatek trafi do pierwszej klasy?

Rodzice (opiekunowie prawni) wszystkich dzieci urodzonych w latach 2003, 2004 i 2005, które jako pięciolatki miały kontakt z edukacją przedszkolną, będą mieli prawo wyboru, czy ich dziecko pójdzie do szkoły jako sześć- czy jako siedmiolatek.

Oznacza to, że w latach szkolnych: 2009/2010, 2010/2011 i 2011/2012 w salach szkolnych usiądą obok siebie sześciolatek i siedmiolatek pierwszoklasiści. Zależnie od liczby i wieku uczniów zgłaszających się do klas pierwszych oraz ich wcześniejszego doświadczenia edukacyjnego, dyrektor szkoły podstawowej może podjąć decyzję o łącznym lub rozdzielnym organizowaniu nauczania 6- i 7-latków. Wszyscy oni podejmą naukę według nowej podstawy programowej i nowych programów nauczania.

9. Jak zmieni się wychowanie przedszkolne oraz edukacja wczesnoszkolna?

Wychowanie przedszkolne

Dzięki ostatniej zmianie ustawy o systemie oświaty **każdy pięciolatek zyskał prawo do wychowania przedszkolnego** w formie tradycyjnej lub w innej formie wychowania przedszkolnego.

Dzieci uczęszczające do placówek wychowania przedszkolnego – niezależnie od formuły organizacyjnej i miejsca, gdzie się znajdują – muszą zrealizować pełny zakres podstawy programowej, by uzyskać należyte przygotowanie do nauki szkolnej i do radzenia sobie w sytuacjach życiowych.

Zadaniem nauczycieli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych, mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych każdego dziecka. Z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna) i przedstawić ją rodzicom (opiekunom dziecka), a następnie wspierać edukacyjnie przez ten rok dziecko odpowiednio do zdiagnozowanych potrzeb.

Od ponad ćwierć wieku w przedszkolach uczy się czytania i przygotowuje się dzieci do nauki pisania. Potem w klasie pierwszej nauczyciele ponownie uczą je czytania, tym razem w połączeniu z nauką pisania. Ponieważ dzieci uczą się dwukrotnie tego samego, należałoby oczekiwać, że będą czytać znakomicie. Tak jednak nie jest – między innymi z powodu oddzielenia nauki czytania od nauki pisania.

Wśród uczniów rozpoczynających naukę w klasach pierwszych zwykle jest kilkoro dzieci, które świetnie czytają, natomiast pozostałe z trudem uczą się pisać i czytać, gdyż zbyt słabo zostały do tego przygotowane w przedszkolu i w klasach zerowych. Praktyka pedagogiczna dowodzi, że o wiele łatwiej jest nauczyć dzieci rozpoznawania i składania liter niż ukształtować ich pełną gotowość do nauki czytania w powiązaniu z nauką pisania. Dlatego postanowiono, że kształtowanie umiejętności czytania trzeba łączyć z nauką pisania. Zadbaj o to muszą nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej. Natomiast zadaniem nauczycieli przed-

szkoli i klas zerowych jest przede wszystkim ukształtowanie u dzieci gotowości do opanowania tych umiejętności w szkole.

Na poziomie wychowania przedszkolnego można uczyć dzieci czytania, ponieważ programy autorskie mogą rozszerzać to, co jest zalecane w podstawie programowej. Nie może się to jednak odbywać kosztem wykształcenia gotowości dzieci do nauki czytania w połączeniu z nauką pisania.

Edukacja wczesnoszkolna

Edukacja najmłodszych uczniów powinna umiejętnie spletać naukę z zabawą, by w łagodny sposób wprowadzić ich w świat szkoły. Gdy uczniowie w klasach I-III zostaną dobrze przygotowani do nauczania przedmiotowego, nie będzie większych kłopotów z dalszą edukacją. W szczególności powinny zostać spełnione m.in. następujące warunki:

- należy zadbać o adaptację dzieci do warunków szkolnych, w tym o ich poczucie bezpieczeństwa. Czas trwania okresu adaptacyjnego określa nauczyciel, biorąc pod uwagę potrzeby dzieci.
- sale lekcyjne powinny składać się z dwóch części: edukacyjnej (wyposażonej w tablicę, stoliki itp.) i rekreacyjnej (odpowiednio do tego przystosowanej). Uczeń powinien mieć możliwość pozostawienia w szkole części swoich podręczników i przyborów szkolnych.
- w klasach I-III szkoły podstawowej edukację dzieci powierza się jednemu nauczycielowi. Prowadzenie zajęć z zakresu edukacji muzycznej, plastycznej, wychowania fizycznego, zajęć komputerowych i języka obcego nowożytnego można powierzyć nauczycielom posiadającym odpowiednie kwalifikacje.
- ważnym celem jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do czytelnictwa poprzez słuchanie pięknego czytania i rozmawianie o przeczytanych utworach. Dzieci powinny uczyć się na pamięć wierszy, fragmentów prozy, tekstów piosenek itp.
- w pierwszych miesiącach nauki dominującą formą zajęć są zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, wspomagające rozwój czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki.
- edukacja przyrodnicza powinna być realizowana także w naturalnym środowisku poza szkołą.
- zaleca się włączanie muzyki do codziennych zajęć szkolnych jako tła tematu przy organizacji aktywności ruchowej, w celu wyciszenia itp.
- każde dziecko jest uzdolnione. Nauczyciel ma odkryć te uzdolnienia i je rozwijać. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z działalności twórczej, trzeba stwarzać im warunki do prezentowania swych osiągnięć, np. muzycznych, wokalnych, recytatorskich, tanecznych, sportowych, konstrukcyjnych.
- na czas wychowania przedszkolnego i pierwsze lata nauki szkolnej przypada „złoty wiek” motoryczności dzieci. Jeżeli w tym okresie życia nie rozwinię się należycie sprawności ruchowej dzieci, będzie to ze szkodą dla ich zdrowia i kondycji fizycznej w ciągu całego życia.

Edukacja szkolna jest wielkim dobrodziejstwem pod warunkiem, że dzieci potrafią sprostać stawianym im wymaganiom i korzystać z nauki organizowanej według szkolnych metod.

Jeżeli nie są gotowe do podjęcia nauki szkolnej, źle im się wiedzie od pierwszego dnia pobytu w szkole. Problem w tym, że w każdej grupie pierwszoklasistów występują znaczne różnice indywidualne w rozwoju umysłowym. Dla uczniów zbyt dziecinnych wszystko jest za trudne i dzieje się za szybko. Dla dzieci o znakomitych możliwościach umysłowych nauka szkolna jest mało interesująca – muszą uczyć się tego, co już dawno potrafią.

Jednym z zadań wychowania przedszkolnego jest wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci tak, aby je dobrze przygotować do szkoły. Bywa jednak, że to nie wystarcza. Dlatego nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej mają obowiązek systematycznego analizowania postępów swych uczniów. Jeżeli okaże się, że któryś z nich ma nadmierne trudności w wykonaniu tego, z czym radzą sobie rówieśnicy, trzeba zaplanować i zorganizować zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla tych uczniów. Prowadzenie takich zajęć jest obowiązkiem szkoły. Dzięki temu mniej będzie uczniów zepchniętych na ścieżkę niepowodzeń szkolnych ze wszystkimi konsekwencjami niszczącymi ich kształtującą się osobowość.

W podstawie programowej znajdują się także zalecenia wspierania rozwoju uczniów zdolnych. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z działalności twórczej, trzeba stwarzać im warunki do prezentowania swych osiągnięć np. muzycznych, wokalnych, recytatorskich, tanecznych, sportowych, konstrukcyjnych.

10. Jakie zmiany zajdą w zakresie poszczególnych przedmiotów nauczania?

Język polski

W podstawie programowej zapisano, że jednym z najważniejszych zadań szkoły jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim – wypełnianie tego zadania należy do obowiązków wszystkich nauczycieli, nie tylko polonistów.

Nowa podstawa programowa języka polskiego jest dostosowana do możliwości rozwoju intelektualnego i emocjonalnego przeciętnego ucznia, a zarazem bierze pod uwagę kontekst cywilizacyjny i kulturowy współczesnego świata. Cel edukacyjny w niej założony to wykształcenie człowieka, który będzie potrafił sprawnie posługiwać się językiem ojczystym, co jest warunkiem wszelkiej komunikacji, a także wszelkiego uczenia się, będzie świadomym i aktywnym uczestnikiem kultury w rozmaitych jej przejawach, zyska ogłędę humanistyczną niezbędną we współczesnym świecie, nauczy się samodzielności, odwagi, ale i dyscypliny w myśleniu.

Absolwent gimnazjum powinien być przygotowany do dalszej edukacji, która z kolei przygotowuje go już do dorosłego życia – do zawodu lub do rozwijania wiedzy niezbędnej na poziomie akademickim. Wychodzenie z okresu dojrzewania powinno być dla absolwenta gimnazjum czasem kształtowania osobowości, czemu powinna sprzyjać szeroko rozumiana edukacja humanistyczna.

Języki obce

Podstawowym celem kształcenia językowego jest zdobycie przez uczniów umiejętności skutecznego porozumiewania się w języku obcym w mowie i w piśmie.

Pierwszy język obcy jest nauczany od początku szkoły podstawowej. W gimnazjum uczeń kontynuuje naukę tego języka oraz rozpoczyna naukę drugiego języka obcego. Przyjmuje się,

że jednym z tych dwóch języków powinien być angielski – jeśli uczeń nie uczył się go w szkole podstawowej, powinien zacząć naukę tego języka w gimnazjum.

Każdy uczeń liceum uczy się co najmniej dwóch języków obcych. Może albo doskonalić znajomość obu języków, których uczył się w gimnazjum, albo kontynuować naukę jednego języka z gimnazjum oraz zacząć od początku naukę trzeciego języka obcego.

Uczeń przechodzący do kolejnego etapu edukacyjnego (ze szkoły podstawowej do gimnazjum; z gimnazjum do liceum) powinien mieć możliwość kontynuacji nauki języka wybranego na wcześniejszym etapie, a ponadto powinien uczyć się w grupie osób reprezentujących zbliżony poziom umiejętności językowych. Optymalnym sposobem realizacji jest wyłączenie zajęć językowych z systemu klasowo-lekcyjnego i przydzielanie uczniów do grupy językowej niezależnie od przydziału do klasy.

Edukacja historyczna i obywatelska

W Polsce nauczanie *historii* pełniło zawsze szczególną rolę – wiedzę historyczną uznaje się za spoiwo narodowej i cywilizacyjno-kulturowej wspólnoty. Winna ona nie tylko zaznajamiać uczniów z dziedzictwem minionych epok, ale również kształtować ich postawy – wprowadzać w ogólnoludzki system wartości, wpajać wartości związane z tradycją, zwłaszcza ojczyzną, umacniać przywiązanie do idei wolności i tolerancji, przygotowywać do uczestnictwa w życiu publicznym, pomagać lepiej rozumieć otaczający świat i mechanizmy życia społecznego.

Istotną nowością podstawy jest połączenie programowe cyklu gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego. Przyjęcie tego rozwiązania powoduje, że w gimnazjum uczeń zapozna się z historią Polski i świata do 1918 r. Materiał obejmujący dzieje po I wojnie światowej aż po czasy współczesne został przeniesiony do pierwszej klasy szkoły ponadgimnazjalnej.

Takie wzmocnienie historii najnowszej w obecnej podstawie wynika z przekonania, że znajomość historii XX wieku stanowi klucz do lepszego rozumienia otaczającego świata, mechanizmów życia społeczno-politycznego i wydarzeń dnia dzisiejszego, a zarazem rozwija świadomość obywatelską. Dotychczasowy układ treści, w którym omawianie dziejów najnowszych zaplanowano co prawda dwukrotnie (raz w gimnazjum i ponownie w szkole ponadgimnazjalnej), ale zawsze pod koniec etapu edukacyjnego, owocuje słabą znajomością dziejów najnowszych wśród absolwentów zarówno gimnazjum, jak też szkoły średniej.

W szkole ponadgimnazjalnej uczniowie będą mogli wybrać pogłębiony, erudycyjny kurs *historii* o dużym wymiarze godzin, przygotowujący do studiów wyższych, zwłaszcza na kierunkach humanistycznych i społecznych. Uczniowie decydujący się na inny profil realizować będą obowiązkowy przedmiot *historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok*. Zajęcia z tego przedmiotu mają pomóc zrozumieć uczniom zainteresowanym naukami ścisłymi i przyrodniczymi, jak ważna jest historyczna ciągłość i jak wiele zjawisk współczesnych jest zakorzenionych w doświadczeniach poprzednich pokoleń.

Przedmiot *wiedza o społeczeństwie* ma wyposażyć uczniów w wiedzę, umiejętności i postawy obywatelskie, które umożliwiają im odpowiedzialne i skuteczne uczestnictwo w życiu publicznym. Ma skłaniać uczniów do zainteresowania się sprawami publicznymi i angażowania w debaty i dyskusje, uczyć wyrażania własnych poglądów oraz wysłuchiwanie, rozumienia i uwzględniania opinii odmiennych niż własne. Ma rozwijać szacunek do innych ludzi, grup społecznych, kultur i narodów. Ma przygotować uczniów do samodzielnego i niezależnego myślenia o wydarzeniach i procesach zachodzących w lokalnej społeczności, w kraju i na świecie.

Edukacja przyrodnicza

Niezwykle ważnym elementem kształcenia przyrodniczego jest rozwijanie zdolności do krytycznego myślenia oraz umiejętności poznawania świata za pomocą odpowiednio zaplanowanych i udokumentowanych obserwacji i doświadczeń. Warto podkreślić, że chodzi o obserwacje i doświadczenia wykonywane przez ucznia, a nie tylko pokazy prezentowane przez nauczyciela. Takie pojęcia jak problem badawczy i hipoteza, próba badana i kontrolna itd. uczeń powinien poznać nie tylko teoretycznie, ale i praktycznie. Należy także zauważyć, że właśnie poprzez ciekawe obserwacje i doświadczenia najskuteczniej można zachęcić młodzież do samodzielnego poznawania przyrody. Nawet najlepsza lekcja z podręcznikiem nie zastąpi żywego z nią kontaktu.

Matematyka

Wskazane jest, aby nauczyciele matematyki przeznaczali swoje dodatkowe godziny, wynikające z Karty Nauczyciela, na organizowanie zajęć, których celem jest zwiększanie szans edukacyjnych z matematyki – osobne zajęcia dla dzieci szczególnie uzdolnionych i osobne dla potrzebujących nadrobienia zaległości lub mających trudności w nauce. Szczególnie warto takie zajęcia, z tego rodzaju podziałem na grupy, organizować w klasach ostatnich – w klasie VI szkoły podstawowej przed terminem sprawdzianu i w klasie III gimnazjum przed terminem egzaminu gimnazjalnego. Na przykład co drugi tydzień godzina powtórkowa – na przemian, tzn. raz dla uczniów z trudnościami, raz dla uczniów dobrych.

Edukacja artystyczna i techniczna

Gimnazjum opracowuje i przedstawia uczniom ofertę zajęć artystycznych i technicznych. Rodzaj zajęć oraz realizowany program powinny być dostosowane do zainteresowań uczniów. Zajęcia mogą być realizowane w trybie regularnych, cotygodniowych spotkań lub w trybie projektu wskazanego przez nauczyciela lub zaproponowanego przez uczniów, także w korelacji z pracą nad projektami z innych zajęć edukacyjnych.

Edukacja dla bezpieczeństwa

W przeszłość odchodzi tradycyjne pojmowanie bezpieczeństwa utożsamiane ze zdolnością do przeciwdziałania zagrożeniom zewnętrznym, kojarzonym zazwyczaj z działaniami wojennymi. Współcześnie o wiele większego znaczenia nabiera kształcenie umiejętności radzenia sobie z wieloma zagrożeniami niemającymi cech typowych zagrożeń zewnętrznych.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, Ministerstwo Edukacji Narodowej w uzgodnieniu z Ministerstwem Obrony Narodowej wprowadziło w podstawie programowej nowy przedmiot nauczania – *edukacja dla bezpieczeństwa*. Koncepcja tego przedmiotu wyraża się w kompleksowym ujęciu zagadnień bezpieczeństwa z przeniesieniem punktu ciężkości działań edukacyjnych na problematykę zagrożeń pokojowych i sposobów zachowań w sytuacjach zdarzeń o charakterze kryzysowym, możliwych w każdym miejscu i czasie.

Wychowanie fizyczne

Wychowanie fizyczne wspiera rozwój fizyczny, psychiczny i społeczny oraz zdrowie uczniów i kształtuje nawyk aktywności fizycznej i troski o zdrowie w okresie całego życia. Pełni wiodącą rolę w edukacji zdrowotnej uczniów. Szkoła powinna rozwijać własną ofertę programową w odniesieniu do zajęć wychowania fizycznego, w tym zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Zajęcia ruchowe, począwszy od IV klasy szkoły podstawowej, powinny

odbywać się częściowo w grupach zainteresowań – zgodnie z wyborem dokonany przez ucznia. Oferta zajęć wychowania fizycznego do wyboru powinna uwzględniać zróżnicowany poziom sprawności fizycznej uczniów. Część tych zajęć powinna być dostępna dla tej grupy młodzieży, która z powodów zdrowotnych nie uczestniczy w tradycyjnych lekcjach wychowania fizycznego.